

Rekommendation för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället

Samverkande bildningsorganisationerna

REKOMMENDATION FÖR STUDIEHELHETEN
FÄRDIGHETER FÖR INFORMATIONSSAMHÄLLET

Publikationen har fått bidrag ur undervisnings-
ministeriets medel för VSOP-programmet.

www.vsy.fi/vsop

Utgivare
Samverkande bildningsorganisationerna

Text
VSOP-arbetsgruppen

Översättning
Heidi Granqvist

Layout
Jan Lindström

ISBN 952-5349-10-1

Tryckeri
Kopio Niini
Helsingfors 2003

Innehåll

INTRODUKTION	5
1. Uppgift och mål för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället	7
1.1. Uppgift och mål	7
1.2. Vad innebär färdigheter för informationssamhället?	9
2. Studiehelhetens struktur och omfattning (4,5–6 sv)	11
3. Inledande kartläggning av kunskaper och färdigheter, erkännande av det inlärd, studieplaner	13
3.1. Inledande kartläggning av kunskaper och färdigheter	13
3.2. Erkännande av det inlärd, individuell studieplan, studieplan för gruppen	14
4. Studiehelhetens mål och centrala innehåll	15
4.1. På väg mot informationssamhället (1,5 sv)	15
4.2. Praktiska informationstekniska färdigheter (1–1,5 sv)	18
4.3. Nätverks- och kommunikationsfärdigheter (1–1,5 sv)	20
Alternativa delar	23
A) <i>Multimedia</i>	23
B) <i>Kommunikationsstilar</i>	24
4.4. Kund- och konsumentfärdigheter (1–1,5 sv)	25
Alternativa delar	27
A) <i>Informationssökning och källkritik</i>	27
B) <i>Den aktiva medborgaren som konsument</i>	28

5. Utvärdering.....	29
5.1. Utvärderingens uppgifter och mål	29
5.2. Genomförande av utvärderingen	29
5.3 Vitsord och betyg	30
6. Läroinrättningens plan för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället, individuell studieplan, studieplan för gruppen	32
6.1. Läroinrättningar som erbjuder studiehelheten	32
6.2 Utarbetande av planen	32
6.3 Planens innehåll	33
6.4 Individuell studieplan och studieplan för gruppen	33
BILAGOR.....	35
UTGÅNGSPUNKTER FÖR STUDIEHELHETEN FÄRDIGHETER FÖR INFORMATIONSSAMHÄLLET	35

INTRODUKTION

Rekommendationen för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället har gjorts upp av en arbetsgrupp tillsatt av Samverkande bildningsorganisationerna (SBO). Rekommendationen ingår i projektet Folkbildningens kunnande och kompetens (VSOP). SBO:s styrelse godkände rekommendationen den 16 september 2003 för försöksverksamhet. Rekommendationen är avsedd att fungera som anvisningar för utbildningsarrangörer, utbildningssamfund och läroinrättningar. Syftet är att säkerställa att studiehelheten har enhetliga nationella mål och innehåll vid olika organisationer inom det fria bildningsarbetet som erbjuder denna utbildning. Studier som avlagts utgående från den enhetliga planen kan erkännas och tillgodoräknas vid andra läroinrättningar. Behörighet för fortsatta studier kan konstateras eller övriga studier ersättas med tidigare inlärd färdigheter.

Syftet med fritt bildningsarbete är enligt lagen (632/1998) att stöda en mångsidig utveckling av individers personlighet och förmåga att fungera i samfund. Också främjande av demokrati, jämlikhet och pluralism hör till det fria bildningsarbetets centrala uppgifter. Vid utformningen av studiehelheten Färdigheter för informationssamhället har man strävat efter att beakta att vuxenstuderande inom det fria bildningsarbetet till sin utbildningsbakgrund utgör en heterogen grupp med varierande utbildningsbehov och -mål.

I Vision för den fria bildningen 2005 konstateras att det fria bildningsarbetets centrala målsättning är att förbättra den bildningsmässiga jämlikheten på många olika sätt. Ett av dessa är att utveckla studiehelheter som ökar grundfärdigheterna för informationssamhället, förstärker grunden för lärande och utvecklar verksamhet i medborgarsamhället. I helheterna ingår

också erkännande av det inlärd. Den parlamentariska arbetsgruppen för vuxenutbildning (PAT) lyfte i sitt betänkande (UVM 3:2002) fram studier som förstärker medborgarsamhället och stöder samhälleligt deltagande som centrala verksamhetsformer under de närmaste åren.

Utgångspunkten för rekommendationen har varit att de kunskaper och färdigheter som den studerande tidigare tillägnat sig utgör grunden för genomförandet av studiehelheten och att förmåga att fungera i informationssamhället är en grundfärdighet för en aktiv medborgare. Studiehelheten Färdigheter för informationssamhället och arrangerande av studier rekommenderas för alla samhälls- och organisationsaktiva samt för sådana specialgrupper som i arbetslivet eller i övrigt saknar möjlighet att lära sig de kunskaper och färdigheter som krävs i informationssamhället. Tack vare sin flexibilitet lämpar sig studierna för alla studerande inom det fria bildningsarbetet.

1. Uppgift och mål för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället

1.1. Uppgift och mål

Syftet med rekommendationen är att säkerställa att studiehelheten har enhetliga nationella mål och innehåll vid olika organisationer inom det fria bildningsarbetet som ordnar denna utbildning.

Studiehelheten Färdigheter för informationssamhället har i uppgift att

- utgöra en ram för läroinrättningarnas planering av studier och grund för det nationella genomförandet
- uppmuntra läroinrättningar att integrera studier inom olika ämnen i denna studiehelhet
- strukturera kunskaper och färdigheter som behövs i informationssamhället enligt vardagslivets behov.

Det allmänna målet för studiehelheten är att:

1. ge individer verktyg, metoder och arbetssätt för att verka som aktiva medborgare i informations samhället enligt sin egen livssituation,

2. öka individers delaktighet i samhällslivet, öka växelverkan samt sporra dem till att på ett ansvarsfullt sätt delta i och påverka frågor som gäller dem själva,
3. möjliggöra och motivera individers livslånga lärande som förändringar i det omgivande samhället har skapat behov för,
4. erbjuda individer och utbildningsarrangörer verktyg för att strukturera begrepp i informationssamhället samt lära sig de arbetsätt som behövs, samt
5. definiera och synliggöra de studerandes existerande färdigheter och inlärningsbehov samt ge dem verktyg för att lära sig nya färdigheter för informationssamhället.

Mål för studerandegruppen är, utöver de ovan nämnda, att:

1. utveckla färdigheter för interaktion och social nätverksbildning,
2. utnyttja gruppdynamik och förstärka grupprocesser samt
3. stöda och utnyttja lärande i grupp.

Studiehelhetens delar rekommenderas att kombineras med övriga studier, olika läroämnen eller inlärningsinnehåll samt med volontär- och medborgarverksamhet enligt de studerandes och studerandegruppernas behov och målsättningar.

Utgångspunkten för studiehelhetens planering har varit stöd för aktivt medborgarskap samt ett behov att förstärka och utveckla samhällsgemenskapen. Studiernas utgångspunkt är individens vardagliga behov.

1.2. Vad innebär färdigheter för informations-samhället?

I detta dokument ses färdigheter för informationssamhället som bestående av tre dimensioner:

1. Individen förstår och strukturerar informations-samhället och sig själv som medlem i detta samhälle intellektuellt, dvs. kognitivt. För detta behövs färdigheter för strukturering (analys, abstraktion).
2. Individen ingår i samfundet och informations-samhället på ett emotionellt plan. För detta behövs färdigheter för deltagande (delaktighet, samhörighet, medlemskap i grupp).
3. Individen verkar i informationssamhället. För detta behövs viljerelaterade och funktionella färdigheter (aktivitet, påverkan).

I delprojektet Medborgarfärdigheter för informationssamhället inom undervisningsministeriets Informationsstrategi för utbildning och forskning 2000–2004 har de centrala färdigheterna för informationssamhället indelats på följande sätt: tekniska användarfärdigheter, kommunikationsfärdigheter, färdigheter

att skaffa och använda information, konsumentfärdigheter samt färdigheter att inverka på politiken inom informations-samhället. I färdigheterna ingår också informationssamhällets centrala begrepp och strukturer, förmåga att följa nätets etiska och övriga spelregler samt färdigheter för medie- och källkritik.

De studerande är aktiva aktörer i studiehelheten och skaffar och analyserar information som de behöver. De är också samfundsmedlemmar som genom sina studier utvecklas från informationssökare till informationsanvändare. De lär sig de centrala färdigheterna för informationssamhället:

- färdigheter för att fungera och påverka som medborgare i informationssamhället (roller, beteendemönster, deltagande, påverkan)
- kommunikations- och interaktionsfärdigheter (sociala nätverk, kommunikationssätt, samfundsgemenskap)
- färdigheter att använda informationsteknologi (aktiv och passiv utrustning och maskiner)
- färdigheter för informationssökning och -användning (upphovsrätt, informationssökning, informationsanvändning)
- färdigheter för att utträtta ärenden och konsumentfärdigheter (ärenden hos myndigheter och övriga instanser, handel)
- nätetiska färdigheter (netikett, spelregler, upphovsrätt, regelverk)

- färdigheter för medie- och källkritik (dataskydd, yttrandefrihet, individens integritetsskydd).

Dessutom hör skapande och innovativa färdigheter (aktivitet, utnyttjande av verktyg, innehållsproduktion) ihop med de ovan nämnda.

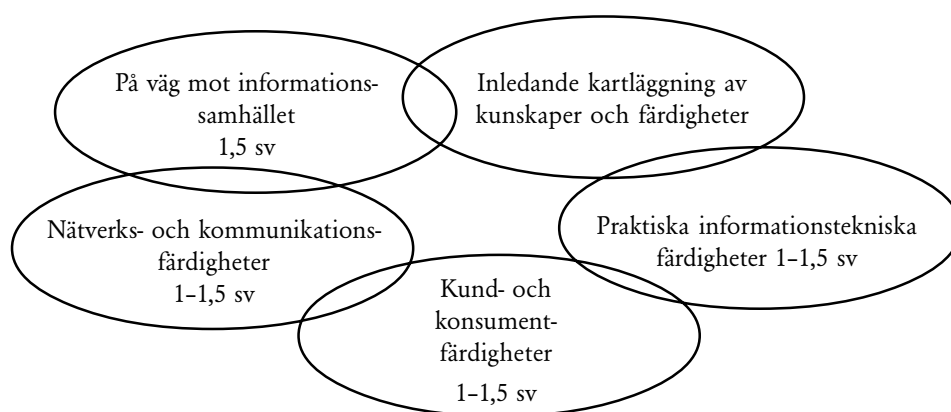
I kapitlen 4.1–4.4 presenteras färdighetsområdena samt deras mål och centrala innehåll. Klassificeringen av färdigheter enligt delprojektet Medborgarfärdigheter för informationssamhället inom Informationsstrategin för utbildning och forskning 2000–2004 har integrerats i alla delar av studiehelheten.

2. Studiehelhetens struktur och omfattning (4,5–6 sv)

Färdighetsklasserna i delprojektet Medborgarfärdigheter för informationssamhället har i rekommendationen indelats i fyra färdighetsområden. Utbildningsarrangörerna kan i sin undervisningsplanering ändra betoningarna inom färdighetsområdena enligt de praktiska inläringssituationerna och gruppens behov.

Studiehelheten består av en inledande kartläggning och fyra färdighetsområden (se kap. 3):

- Inledande kartläggning av kunskaper och färdigheter
- På väg mot informationssamhället
- Praktiska informationstekniska färdigheter
- Nätverks- och kommunikationsfärdigheter
- Kund- och konsumentfärdigheter

Figur 1: Studieheltens Färdigheter för informationssamhället struktur och omfattning (4,5-6 sv).

Studieheltens färdighetsområden och deras mål och innehåll presenteras var för sig i kapitel 4. I färdighetsområdena ingår överlappande element enligt integrationsprincipen.

Studieheltens omfattning definieras i studieveckor. En studievecka motsvarar cirka 40 timmar arbete för de studerande. Studieheltens består av 4,5-6 studieveckor. Om studieheltens används som stödmaterial i samband med andra studier, kan omfattningen variera mellan 2 och 5 studieveckor.

Studieheltens betoningar och omfattning kan varieras enligt de studerandes eller gruppens behov och färdigheter. Principen för studieheltens är att de studerande skaffar sig kompetens för informationssamhället genom att inhämta ny kunskap och färdigheter enligt behoven i sin egen livssituation och livsmiljö.

3. Inledande kartläggning av kunskaper och färdigheter, erkännande av det inlärd, studieplaner

3.1. Inledande kartläggning av kunskaper och färdigheter

Den inledande kartläggningen kan göras självständigt eller tillsammans med handledaren. Med hjälp av kartläggningen definierar de studerande sitt utgångsläge beträffande kunskaper och färdigheter, motivation, behov och målsättningar samt studie-färdigheter utgående från behoven för exempelvis någon personlig aktivitet, en vardaglig situation, medborgar- eller organisationsaktivitet.

I samband med den inledande kartläggningen är det bra att presentera och söka alternativa studiemöjligheter, metoder, arbetssätt och verktyg för att lära sig det uppställda innehållet på ett meningsfullt sätt. Kartläggningen kan göras med hjälp av intervjuer, utvärderingsblanketter, uppgifter eller på något annat sätt för att identifiera de studerandes existerande kunskaper och färdigheter.

Utgående från den inledande färdighetskartläggningen gör man upp en individuell studieplan och/eller en studieplan för hela gruppen. I dessa planer definieras målsättningarna och de centrala inlärningsbehoven.

3.2. Erkännande av det inlärd, individuell studieplan, studieplan för gruppen

Erkännande av det inlärd är en central aspekt i Vision för den fria bildningen 2005. Med erkännande av det inlärd avses att det inlärd synliggörs och erkänns offentligt exempelvis med ett kurs- eller examensbetyg, fristående yrkesprov, en portfolio eller anteckning i kunskapspasset. Erkännande av det inlärd kan också påvisas med ett betyg eller anteckning som kan användas för fortsatta studier, tillgodoräknande eller behörighet på arbetsmarknaden eller i någon annan del av samhällslivet.

Grunden för att lära sig nytt är det tidigare inlärd, de studerandes existerande kunskaper och färdigheter. Vid utarbetandet av rekommendationen för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället har man strävat efter att helheten skall lämpa sig för studerande och grupper med olika behov och motiv för sina studier. Färdigheter uppnås genom att studera meningsfulla helheter och utföra uppgifter som är viktiga för en själv.

Erkännande och synliggörande av det inlärd ingår i studiehelhetens färdighetsområden. Vid den inledande kartläggningen av kunskaper och färdigheter definieras utgångsläget som den studerande använder som grund för att ställa upp sina inlärningsmål. Kartläggningens centrala uppgift är, utöver att synliggöra det inlärd, att identifiera och erkänna det tidigare inlärd. Då studiernas målsättningar är tydliga, kan man identifiera, utvärdera och erkänna kunnandet.

I studierna kan olika färdighetsområden kombineras och utgående från den individuella eller gruppens studieplan kan man bygga upp en studiehelhet som motsvarar de studerandes och gruppens behov och nivå.

(Se kap. 6.3.)

4. Studiehelhetens mål och centrala innehåll

De studerande avlägger studierna enligt de mål som de ställt upp tillsammans med utbildaren och studiegruppen. Utbildningsarrangören är ansvarig för utbildningens planering och genomförande. Studiehelheten kan arrangeras och avläggas på många olika sätt – allt från traditionell närundervisning till nätbaserade flerformsstudier.

Rekommendationen betonar färdigheter för informationssamhället som en del av en aktiv medborgares verksamhet. Studiehelheten fokuserar på användarens perspektiv samt tillämpning av färdigheterna i det dagliga livet. Studerandenas möjlighet att planera de egna studierna utgående från sin livssituation och sina behov ger utrymme och ändamålsenliga alternativ för att genomföra studierna på ett praktiskt sätt.

4.1. På väg mot informationssamhället (1,5 sv)

Beskrivning av färdighetsområdet

Färdighetsområdet På väg mot informationssamhället introducerar de studerande till informationssamhällets grundbegrepp, strukturer, utveckling och bakgrundsfaktorer. Färdighetsområdet utgör en bas för de övriga studierna och för att förstå och strukturera informationssamhället.

Informationssamhället studeras som något som berör det egna livet, närsamhället och världen: vardagliga funktioner exempelvis i trafiken, myndighetsservice eller utvecklingen av olika virtuella nätverk.

Färdighetsområdet är indelat i mål och fördjupade mål, som stöder den studerande i att ställa upp sina egna inlärningsmål. Gruppmedlemmarnas personliga mål sammanställs till gruppens gemensamma inlärningsmål. Studierna framskrider mot de gemensamt uppställda målsättningarna enligt de verksamhets- och arbetsätt samt metoder som gruppen kommit överens om.

Mål

De studerande utvecklas till att förstå vad informations-samhället betyder. De studerande strukturerar informations-samhällets centrala grundbegrepp, lagbundenheter och funktioner samt effekterna av dessa ur sitt eget livs perspektiv.

De studerande kan använda elektroniska kommunikationsmedel och arbetsätt. De studerande blir medvetna om att det i informationssamhället uppstår nya typer av möjligheter att göra val, påverka och delta samt skapa nätverk med andra människor. De studerande kan knyta och upprätthålla sociala kontakter. De studerande kan reflektera över sin verksamhet i informations-samhället med beaktande av sin egna och sina samfunds värderingar.

De studerande kan ingå i informationssamhället som en fullvärdig och ansvarsfull medlem. De studerande förstår informationssamhällets utveckling och sin egen andel i denna utveckling. De studerande känner till och kan använda informationssamhällets påverkanskanaler samt myndighets-service och övriga offentliga tjänster enligt behoven i sitt eget liv.

Centralt innehåll

- Grundläggande termer och begrepp, lagbundenheter och spelregler gällande informations-samhället, dess struktur och verksamhet ur det praktiska livets perspektiv.

- Beslutanderätt och dess användning i informationssamhället, centrala kanaler, verktyg och metoder för påverkan och deltagande.
- Informationssamhällets myndighets- och övriga tjänster ur ett perspektiv som beaktar de studerandes livssituationer och livsmiljöer.
- Nätverksbildning, flex- och informationsarbete.
- Samhällsgemenskap och medborgarskap.
- Informationssamhällets lokala särdrag och system.
- Förändringar, nya lagbundenheter och globalisering inom ekonomin.

Fördjupat mål

De studerande kan tolka och särskilja informationssamhällets positiva och negativa effekter genom sina erfarenheter i vardags- och arbetslivet. De studerande fungerar som aktiva medborgare och använder olika kommunikationssätt och -medel i informationssamhället. De studerande tillämpar aktivt sina färdigheter och är intresserade av att påverka informationssamhällets utveckling.

Fördjupat innehåll

- Informationssamhället ur ett såväl nationellt, europeiskt som globalt perspektiv.
- Breddad och fördjupad teoretisk förståelse av informationssamhället.

- Sökning, analys och produktion av information eller material om informationssamhället.
- Faktorer som hindrar och främjar informationssamhällets utveckling.
- Aktiv medborgare i informationssamhället.

4.2. Praktiska informationstekniska färdigheter (1–1,5 sv)

Beskrivning av färdighetsområdet

Utgångspunkten för studierna inom färdighetsområdet är att det bästa sättet att få informationstekniska färdigheter är att lära sig genom praktisk övning. Verkyget eller apparaten är ett hjälpmedel för att uppnå färdigheter. Tekniska färdigheter och användarkompetens ingår som centrala faktorer i skapandet av meningsfullt innehåll och i andra färdighetsområden. De stöder dessutom inlärning av andra färdigheter. Framför allt i heterogena studentgrupper kan exempelvis en praktisk skrivuppgift eller att uträtta egna ärenden hos myndigheter ur den studerandes synvinkel vara en förnuftig utgångspunkt för att använda IT. Inlärning av grundfärdigheter betonas inom detta färdighetsområde och färdigheterna kan fördjupas enligt behov.

Mål

De studerande kan självständigt använda den vanligaste informationstekniska utrustningen, operativsystem och program samt nätanslutningar enligt behov för vardagliga uppgifter i sitt eget liv. De studerande känner igen symboler på elektronisk utrustning och kan använda den på ett ändamålsenligt sätt. De studerande kan arbeta i en nätmiljö. De studerande kan använda

webbläsare, e-post, kan flytta sig från en webbtjänst till en annan och söka den information de behöver. De studerande kan spara innehåll som de själva skapat och hittat på nätet.

Färdighetsområdet är indelat i mål och fördjupade mål, som stöder den studerande i att ställa upp sina egna inlärningsmål. Gruppmedlemmarnas personliga mål sammanställs till gruppens gemensamma mål. Studierna framskrider mot de gemensamt uppställda målsättningarna enligt de verksamhets- och arbetssätt samt metoder som gruppen kommit överens om.

Centralt innehåll

- Informationsteknisk utrustning och dess grundläggande användning.
- De vanligaste operativsystemen och nyttoprogrammen samt de mest typiska bruksändamålen för dessa.
- Symboler och deras betydelser.
- Grunderna i att använda internet och e-post.

Fördjupat mål

De studerande kan utnyttja och använda de nyttoprogram de behöver samt e-post och webbläsare på ett mångsidigt sätt för sina olika behov. De studerande är aktiva i nyhets- och diskussionsgrupper som intresserar dem och deltar i webbdiskussioner. De studerande känner till grunderna för distansarbete. De studerande känner till begrepp kring lokalnät och nätanslutning. De studerande kan identifiera fel som förekommer i datorer, söka hjälp för IT-problem och kan beskriva problemet för den som sköter stödtjänsten.

Fördjupat innehåll

- Mångsidig och varierad användning av IT-utrustning, operativsystem och nyttoprogram enligt situation och behov.
- Användning av datorer och deras nätanslutna miljö.
- Identifiering av fel och hjälpsökning även i svåra situationer.
- Grundbegrepp och verktyg för datakommunikation.

4.3. Nätverks- och kommunikationsfärdigheter (1–1,5 sv)

Beskrivning av färdighetsområdet

Nätverks- och kommunikationsfärdigheterna består av interaktiva relationer, kommunikation och kontakt mellan människor. Inom färdighetsområdet studeras hur användningen av informationsteknologi och elektronisk utrustning påverkar och möjliggör kommunikation, olika sociala situationer och relationer. Skapande och upprätthållande av sociala nätverk med hjälp av nya verksamhetsätt är ett av färdighetsområdets centrala inlärningsinnehåll. I denna del studeras också principerna för webbetik.

Färdighetsområdet introducerar de studerande till interaktion i webbvärlden och i olika grupper. Inom delen betonas vardagliga situationer, arbete eller fritid, studier, ärendehantering

och aktiv medborgarverksamhet, där man måste kunna uttrycka sin åsikt, ta ställning, lyssna, bli hörd, kommentera och konstruktivt främja diskussion.

Färdighetsområdet är indelat i mål och fördjupade mål (delarna A och B), som stöder den studerande i att ställa upp sina egna inlärningsmål. Gruppmedlemmarnas personliga mål sammanställs till gruppens gemensamma inlärningsmål. Studierena framskrider mot de gemensamt uppställda målsättningarna enligt de verksamhets- och arbetssätt samt metoder som gruppen kommit överens om.

Mål

Målet är att de studerandes interaktions- och uttrycksförmåga utvecklas. De studerande använder vardagliga kommunikationsfärdigheter i nätkommunikation. De studerande kan skapa, sända, ta emot och tolka olika meddelanden med elektronisk utrustning. De studerande kan välja rätt kommunikationsmedel och använda det på ett ändamålsenligt sätt för att få fram meddelandet till mottagaren. De studerande förstår de utmärkande dragen för tryckt text, text som läses på skärmen och talad text.

De studerande kan fungera såväl virtuellt som i närkontakt som avsändare och skapare av sociala kontakter. De studerande kan särskilja och utnyttja egenskaper i kommunikation mellan två och mellan flera personer. De studerande kan fungera ändamålsenligt och enligt allmänt accepterade regler (netikett) i nätet. De studerande förstår och kan beakta olika kulturella dimensioner samt förstår rätten till anonymitet och möjligheten att bli identifierad.

De studerande kan särskilja egenskaper, utmaningar och brister i kommunikation som sker med elektronisk utrustning från kommunikation som sker ansikte mot ansikte och kan beakta säkerhetsaspekter i sin interaktion. De studerande kan kritiskt värdera ursprunget till informationen i informationskällor

och tål den osäkerhet som orsakas av att informationen ständigt ändras.

De studerande vet hur man på olika sätt kan filtrera material på nätet som är etiskt tvivelaktigt och skadligt samt kan kräva korrigerande åtgärder. De studerande kan förhålla sig kritiskt till insamling av personuppgifter från nätet och till försök att försvaga medborgarens integritetsskydd.

Centralt innehåll

- Alternativ, möjligheter och verktyg för att uttrycka sin åsikt, diskutera, delta och skapa nya kontakter.
- Kommunikationsmöjligheter som tekniken medför (e-post, diskussionslistor, spel, webbreklam).
- Skapande och träning av sociala relationer i virtualmiljöer.
- Skillnader och likheter mellan elektronisk och ansikte-mot-ansikte kommunikation, mellan kommunikation mellan en och flera personer.
- Netikett, individens frihet och ansvar i nätmiljöer.
- Olika kommunikationsstilar: privat – offentlig, informell – formell, inofficiell – officiell.
- Personregister och insamling av personuppgifter.
- Skräppost, missbruk av webbtjänster.

- Säkerhetsfrågor: dataskydd, mentalt, socialt och fysiskt skydd, anonymitet, övervakning utförd av aktiva medborgare.

Alternativa delar:

A) Multimedia

Fördjupat mål

De studerande kan hantera, spara och förena olika multimedia-material (text, bild, ljud) enligt sina egna behov. De studerande känner till etiska och juridiska frågor kring hantering av olika multimediainmaterial. De studerande kan använda och spara multimediafiler som de hanterar i olika format. De studerande använder korrekt IT-utrustning och känner till följderna av missbruk (t.ex. plagiering av kulturprodukter, piratkopior).

Fördjupat innehåll

- Att sammanställa multimedia och använda de färdiga program som behövs.
- Multimedias alternativa möjligheter och tillämpningar.
- Uttrycksmedel hos och hanteringsprogram för olika digitala audiovisuella material.
- Etiska och juridiska frågor kring hantering av multimediainmaterial.

B) Kommunikationsstilar

Fördjupat mål

De studerande utvecklar en mångsidig mediakompetens. De studerande kan producera personlig och tydlig text som lämpar sig för elektronisk kommunikation. De studerande kan fungera i samfund på nätet. De studerande kan bedöma hur väl deras uttryck lyckas och fungerar i medierna. De studerande tillämpar sin kommunikation ändamålsenligt enligt användningssätt (flerkanalteknik). De studerande vet att nätmiljöerna är abstrakta, trots att människors verksamhet i dem är konkret.

Fördjupat innehåll

- Mediakompetens, läs- och skrivkunnighet i digitalt sparad material.
- Ärendehantering på nätet och att skapa, spara och tolka ändamålsenliga meddelanden.
- Interaktionskanaler, diskussionsgrupper, gruppverktyg, IRC- och chatkanaler.
- Att ge och få respons i elektroniska medier.
- Typiska kommunikationsstilar för meddelanden: privat – offentlig, informell – formell, inofficiell – officiell samt skillnader mellan dem och situationer där de används.

4.4. Kund- och konsumentfärdigheter (1–1,5 sv)

Beskrivning av färdighetsområdet

Detta område innehåller färdigheter som behövs i arbetslivet och på fritiden, i studier, vid ärendehantering i det vardagliga livet och för aktiv medborgarverksamhet. Inom färdighetsområdet betonas att individen kan fungera och klara sig i vardagliga situationer med hjälp av färdigheter att skaffa, använda och hantera information (t.ex. bankomat, nätbank, parkeringsautomat, elektroniskt resekort, betalning med mobiltelefon).

Inom färdighetsområdet studeras färdigheter i källkritik. Sådana behövs för att avgöra vad som är viktig och väsentlig information i informationsflödet. Inom färdighetsområdet studeras vidare vilken betydelse konsumenternas beteende och konsumtion har för informationssamhällets utveckling. Ett centralt ämne som studeras är hur konsumenterna kritiskt kan värdera de produkter och tjänster som de använder samt förstå sin egen roll som konsument. I denna del diskuteras också hur den allt vanligare informationstekniska utrustningen på många sätt formar människors vardag och konsumtionsvanor.

Färdighetsområdet är indelat i mål och fördjupade mål (delarna A och B), som stöder den studerande i att ställa upp sina egna inlärningsmål. Gruppmedlemmarnas personliga mål sammanställs till gruppens gemensamma inlärningsmål. Studierna framskrider mot de gemensamt uppställda målsättningarna enligt de verksamhets- och arbetssätt samt metoder som gruppen kommit överens om.

Mål

De studerande kan hantera, ta emot och särskilja information samt sprida den till andra. De studerande känner till de vanligaste offentliga informationstjänsterna och söksätten i dem. De studerande kan söka och tillämpa information för sina egna

behov. De studerande sorterar information enligt dess bruk-sändamål och betydelse (t.ex. studier, ärendehantering, under-hållning). De studerande använder självständigt de vanligaste programmen för informationssökning.

De studerande är medvetna om att informationen ändras och att den ständigt bearbetas. De studerande kan se till att data-skyddet uppfylls. De studerande kan sköta ärenden elektroniskt (identifierbart, säkert och kritiskt) i såväl myndigheters som kommersiella webbtjänster.

De studerande kan söka information som de behöver för studier, arbetslivet eller fritiden. De studerande är medvetna om sin ställning och sitt ansvar som konsument då de rör sig på olika webbsidor som registrerade eller anonyma användare.

Centralt innehåll

- Personligt behov och användning av information.
- Introduktion till olika informationskällor.
- Livsmiljöns och samfundets informationsbehov.
- Möjligheter och former för nätstudier.
- Elektronisk ärendehantering hos myndigheter, andra webbtjänster, elektroniskt kodnummer och underteckning.
- Grundbegrepp och -termer inom konsumtion och kännedom om produkter för det personliga livet och vardagen.

- Produkternas och tjänsternas tillförlitlighet, tillgänglighet, föränderlighet och beständighet på officiella, kommersiella och privata sidor.
- Näthandel.

Alternativa delar

A) Informationssökning och källkritik

Fördjupat mål

De studerande kan använda informationstjänster, nätbibliotek och portaler. De studerande kan aktivt söka information och kan spåra informationens ursprung. De studerande kan bedöma och ställa informationen och dess användbarhet i relation till sina behov samt specificera kriterierna som de använder vid sin bedömning. De studerande kan bedöma för vilket ändamål information på nätet är gjord och vad innehållsförfattaren strävar efter.

De studerande kan sprida information som de har via nätet. De studerande kan bedöma nätets egenskaper som ett medium som lagrar, sprider och producerar information genom att jämföra olika publikationer, databaser och virtuella bibliotek.

Fördjupat innehåll

- Skillnaderna mellan passiv konsumtion av information och aktiv användning av information.
- Produktion, bearbetning, användning och spridning av information.

- Informationskällors tillgänglighet, pålitlighet och användbarhet.
- Kontroll av informationens riktighet.
- Informationsläckor.

B) Den aktiva medborgaren som konsument

Fördjupat mål

De studerande kan fungera som kritiska konsumenter och aktiva aktörer. De studerande kan göra förnuftiga val och kan bedöma valens konsekvenser med tanke på sitt eget liv och hållbar utveckling.

I sin roll som aktiva medborgare producerar de studerande material, använder påverkanskanaler, deltar i attitydpåverkan och främjar yttrandefrihet i informationssamhället.

Fördjupat innehåll

- Elektronisk handel och konsumentskydd på nätet (produktansvar, - säkerhet, -jämförelser, grunder för förhållandet mellan pris och kvalitet, prisjämförelser och reklamationer).
- Främjande och hindrande av yttrandefrihet i webbpublikationer.
- Publicering av eget material för andras bruk.
- Attitydpåverkan.

5. Utvärdering

5.1. Utvärderingens uppgifter och mål

Utvärderingens uppgift är stöda utvecklingen av en positiv självbild hos de studerande och deras tillit till sin egen förmåga som studerande. Utvärderingens syfte är att de studerande får en realistisk uppfattning om sitt eget kunnande, sina kunskaper och färdigheter vid början av studierna samt blir medvetna om de områden där de behöver utvecklas. Utvärderingen skall också stöda de studerandes delaktighet och ansvar som medlemmar och studerande i gruppen.

Utvärderingens uppgift är att ge de studerande information om hur lärandet framskrider under utbildningen och om situationen vid dess slut. Utvärderingen skall basera sig på evalueringsamtal mellan den studerande och handledaren eller mellan handledaren och gruppen samt på den studerandes självutvärdering och gemensam utvärdering vid studier i grupp.

Självutvärderingen går ut på att den studerande och gruppen själv reflekterar över, betraktar och jämför det de lärt sig i förhållande till de mål och inlärningsbehov som i början studierna ställdes upp i den individuella och gruppens studieplan. I den gemensamma utvärderingen evaluerar gruppens medlemmar eller ett par sinsemellan och på ett utvecklande sätt sitt eget samt gruppens lärande.

5.2. Genomförande av utvärderingen

Den studerandes utvärdering skall vara kvalitativ, det vill säga studerandens kunnande skall jämföras med studiehelhetens mål och kriterierna för utvärderingen. Utvärderingens delar definie-

ras utgående från de mål och centrala innehåll som presenteras i rekommendationen.

Utvärderingen är en kontinuerlig process som utgör en central del av lärandet. Den studerande skall under studiernas gång få tillräcklig respons på sina framsteg och sitt lärande. Utvärderingen kan bestå av både extern evaluering och individens eller gruppens självutvärdering. Då studentgruppen gemensamt utvärderar sitt lärande utgör utvärderingen en del av gruppens inlärningsprocess. Den studerande eller gruppen kan påvisa sitt lärande och kunnande exempelvis med hjälp en portfolio, diskussioner, exempelfall, en kompetensportfölj eller ett prov med olika uppgifter.

I stödmaterialet för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället (www.vsy.fi) finns exempel där självutvärderingen och dess frågor har integrerats i inlärningsuppgifterna till en del av lärandeprocessen.

5.3 Vitsord och betyg

Studierna baserar sig på rekommendationen för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället.

Ett betyg ges för avläggande av hela eller delar av studiehelheten. Tillgodoräknande av studierna vid en annan läroinrättning förutsätter jämförbarhet, det vill säga att studierna har enhetliga mål och innehåll samt att betyg utfärdas.

Betyget kan skrivas på en enhetlig betygsmodell som har godkänts av en kommitté tillsatt av det fria bildningsarbetet. Betygsmodellen är under arbete och tas i bruk senare.

Betyget¹ som läroinrättningen utfärdar måste innehålla åtminstone följande:

- läroinrättningens eller utbildningsarrangörens namn
- studiehelhetens namn och omfattning i studieveckor
- studerandes namn och födelsetid
- avlagda studier, deras innehåll med rubrik och omfattning
- bedömning av avlagd studiehelhet
- tid då studiehelheten avlagts
- datum då betyget utfärdats
- studiehelhetens ansvarsperson(er)
- läroinrättningens stämpel och underskrifter.

I studiehelheten kan ingå kurser avlagda vid olika läroinrättningar och tidigare kunnande kan tillgodoräknas i den. Betyg kan ges av läroinrättningar som har rätt att utfärda betyg.

¹ En rekommendation till betygsmodell för studiehelheten finns i bilaga 1.

6. Läroinrättningens plan för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället, individuell studieplan, studieplan för gruppen

6.1. Läroinrättningar som erbjuder studiehelheten

Studiehelheten kan erbjudas av alla läroinrättningar för fritt bildningsarbete, det vill säga medborgar- och arbetarinstitut, folkhögskolor, studiecentraler, idrottsinstitut och sommaruniversitet.

6.2 Utarbetande av planen

Utbildningsarrangören uppgör en plan för genomförande av studiehelheten Färdigheter för informationssamhället som baserar sig på de mål och centrala innehåll som presenteras i denna rekommendation. Planen görs upp så att den möjliggör individuella val för, handledning och undervisning av de studerande oberoende av det sätt som utbildningen arrangeras på.

Vid uppgörande av planen skall man beakta lokala särdrag, så att struktureringen av och verksamheten i informationssamhället utgående från den egna ortens behov också kan breddas till att omfatta ett globalt perspektiv.

Läroinrättningarnas samarbete med medborgarorganisationer och kontakter med frivillig- och medborgarverksamhet öppnar nya dimensioner för lärande och undervisning. Ett samband med Medborgarstudier är en naturlig ut-

gångspunkt för planeringen och genomförandet av studiehelheten Färdigheter för informationssamhället.

6.3 Planens innehåll

Den lokala eller läroinrättningsspecifika planen som görs upp för studiehelheten bör innehålla åtminstone följande:

- utbildningsarrangörens centrala värden och verksamhetsidé
- studiernas syften och mål
- målgrupper
- studiernas innehåll och omfattning
- utbildningens praktiska arrangemang, eventuella periodisering och tidtabell
- inlärningsmetoder och arbetssätt
- grunderna för att göra upp individuella och grupperns studieplaner (se kap. 6.4)
- studiernas eventuella beröringspunkter med övrig utbildning
- planer för utvärdering av lärandet och utbildningen
- erkännande och tillgodoräknande av det inlärd
- eventuella partnerskap för lärande.

6.4 Individuell studieplan och studieplan för gruppen

Det ur studerandens synvinkel centrala innehållet i studiehelheten Färdigheter för informationssamhället definieras i den individuella studieplanen. Studeranden och handledaren gör tillsammans skriftligt upp planen. Den baserar sig på den stude-

randes tidigare kunnande, kunskaper och färdigheter som konstaterats i den inledande kartläggningen av utgångsnivån.

I den individuella studieplanen definieras

- studerandes tidigare inlärd färdigheter
- studiernas målsättningar
- centralt innehåll och omfattning
- studerandes inlärningsstil
- inlärningsarrangemang
- metoder för avläggande och utvärdering.

Utgående från den inledande kartläggningen gör man också upp en studieplan för gruppen, där gruppens målsättningar och centrala inlärningsbehov definieras.

Utöver det ovan nämnda definieras i gruppens studieplan

- gruppens gemensamt uppställda mål och förbindelse till det
- studerandes ansvar som medlem i gruppen
- färdigheter i interaktion och skapande av sociala nätverk
- gruppdynamik och grupprocesser
- gruppens stöd i studierna.

Att göra upp en studieplan för gruppen främjar gemensam inläring och förstärker det stöd gruppen ger för lärandet. Att ställa upp inlärningsmål i grupp kräver att gruppdeltagarna har sociala färdigheter och färdigheter i grupparbete.

BILAGOR

UTGÅNGSPUNKTER FÖR STUDIEHELHETEN FÄRDIGHETER FÖR INFORMATIONSSAMHÄLLET

1. Nationell och europeisk referensram

Grundfärdigheter för informationssamhället är ett av de gemensamma projekten inom det fria bildningsarbetet som föreslås i SBO:s Vision för den fria bildningen. Den parlamentariska arbetsgruppen för vuxenutbildning (PAT) föreslog att en del av finansieringen för det fria bildningsarbetet kopplas till särskilda målsättningar som man gemensamt kommer överens om. Färdigheter för informationssamhället är en central särskild målsättning såväl i betänkandet som i arbetet inom gruppen för ärendets fortsatta beredning. Den senare konstaterar att den primära målgruppen för informationssamhällsstudier är de cirka en miljon vuxna och invandrare som ännu saknar personlig kontakt med informationsteknologi.

Enligt EU-kommissionens memorandum (Memorandum om livslångt lärande 2001) borde medlemsstaterna utvidga initiativ gällande digital kompetens till att omfatta medborgare som löper risk att marginaliseras och arbetslösa borde ges möjlighet att få ett erkänt betyg över grundläggande IT-färdigheter. Memorandumet betonar medborgarorganisationernas möjlighet att stöda livslångt lärande.

Också Europeiska unionens senaste verksamhetsplan ”Europe 2005 - Ett informationssamhälle för alla” har som mål att skapa gynnsamma omständigheter för informationssamhällets

utveckling och ge alla möjlighet att delta i det globala informationssamhället.

2. Inlärnings- och människosyn

Utgångspunkten vid planeringen av studiehelheten Färdigheter för informationssamhället har varit tanken att människan är en unik varelse och därför den bästa experten på sitt eget liv och på att fatta sina egna beslut. Vid behov måste hon dock kunna få hjälp i att fatta sina beslut. Planeringen av studiehelheten har styrts av idén om en aktiv medborgare som genom studier skaffar sig verktyg för att klara sig och påverka i informationssamhället. De studerandes egna erfarenheter och praktiska behov utgör en bra utgångspunkt för studierna. Behoven kan hänföra sig likaväl till arbete som till fritid, vardagslivet, medborgaraktivitet, studier eller till att sköta ärenden hos myndigheter.

En aktiv människosyn betonar den studerande som en aktör som vill lära sig och utvecklas. Människan är då den som definierar, utför och upplever sitt eget lärande. Lärandet bygger på tidigare kunskaper och färdigheter, det förnyas, är självvärderande och kan kompletteras. Lärande innebär att förstärka eller modifiera, förändra och omorganisera tidigare tanke- och verksamhetsmönster. Lärandet innebär också ett interaktivt förhållande med gruppen och omgivningen.

Dialog, samhällsgemenskap och interaktion i gruppen är hörnstenar i pedagogiken inom folkbildning och fritt bildningsarbete. Diskussion bland likställda i gruppen ger tillfälle att komma fram med egna iakttagelser och tankar. Bakgrunden utgörs av en människosyn enligt vilken människan i rätta utvecklingsmiljöer kan utvecklas under hela sitt liv. Enligt den bakomliggande kunskapssynen överförs kunskap inte från en aktiv person som innehar kunskap till en passiv som inte har denna kunskap, utan kunskap skapas tillsammans med andra.

3. Förberedelse av studiehelheten Färdigheter för informationssamhället

Arbetsgrupperna som förberett rekommendationen:

En arbetsgrupp som samlades under våren 2002 gjorde upp ett första utkast till grunderna och strukturen för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället. Arbetsgruppen bestod av Teija Enoranta (Viittakiven opisto), Liisa Honka (MAIF), Jouko Muuri (TSL) samt som sekreterare Anneliina Törrönen (SBO).

En ny arbetsgrupp som tillsattes hösten 2002 hade i uppgift att producera och finslipa rekommendationen för studiehelheten under våren 2003. I denna arbetsgrupp fungerade Liisa Honka från MAIF som ansvarig för hela utvecklingsverksamheten. Anneliina Törrönen från SBO skötte administrationen och informationsförmedlingen. Bland läroinrättningarnas representanter valdes följande till medlemmar i arbetsgruppen: Pirkko Marjavaara (Päijät-Hämeen verkko-opisto), Teuvo Lindholm (Jaakkiman kristillinen opisto) samt Jouko Muuri (TSL). Anne Rosenius kallades till arbetsgruppens sekreterare den 1.5.2003.

Läroanstalterna och ansvarspersonerna som utvecklat studiehelheten Färdigheter för informationssamhället:

1. Heinolan kansalaisopisto, Juhani Korhonen
2. Hiiden Opisto, Anne Kotonen
3. Hyvinkään kansalaisopisto, Päivi Nummenranta
4. Jaakkiman kristillinen opisto, Teuvo Lindholm
5. Jyväskylän kaupungin työväenopisto, Marko Höglund
6. Järvenpään työväenopisto, Anni Ukskoski
7. Kansallinen Sivistysliitto, Veli-Pekka Manninen

8. Karstulan kansalaisopisto, Hannu Patamaa
9. Kuusankosken työväenopisto, Seppo Tahvanainen
10. Kyrönmaan opisto, Helinä Eskola
11. Rovala-Opisto, Helena Korteniemi
12. Siikaranta-opisto, Maarit Fred
13. TSL-opintokeskus, Jouko Muuri
14. Viittakiven opisto, Teija Enoranta och Outi Bottas

Materialgruppens medlemmar:

I materialgruppen ingick Teija Enoranta och Outi Bottas från Viittakiven opisto samt Juhani Korhonen och Terttu Heikkinen från Heinolan kansalaisopisto. Materialgruppen hade i uppdrag att sammanställa ett stöd- och inspirationsmaterial för lärare inom studiehelheten. Gruppens material och instruktioner blir klara hösten 2003. Stöd- och inspirationsmaterialet finns på adressen www.vsy.fi. Sidorna är öppna för alla.

4. Målgrupp för studiehelheten Färdigheter för informations-samhället

Jämlikhet i utbildningen förutsätter att var och en har möjlighet att få utbildning som motsvarar ens förmåga och behov samt möjlighet att utveckla sig själv. Färdigheter för informations-samhället förstås som allmänna medborgarfärdigheter som behövs inom livets alla områden. Studiehelheten rekommenderas bland annat för deltagare i organisations-, frivillig- och föreningsverksamhet som genom att utveckla färdigheter för informations-samhället kan förstärka sin delaktighet och sitt ansvar som samhällsmedlemmar.

Det finns specialgrupper som det fria bildningsarbetet inte når tillräckligt väl. Sådana grupper är enligt PAT-betänkandet åtminstone personer med bristfällig grundutbildning, personer

som länge varit borta från utbildning, äldre, långtidsarbetslösa, handikappade, personer i rehabilitering, vissa invandrare och invånare på glesbygden samt personer som av olika orsaker står utanför arbetslivet. Även bland den arbetande befolkningen finns det grupper (personer med period-, skift- eller resande arbete) som inte har jämlika möjligheter att inhämta kunskaper och färdigheter som motsvarar studiehelheten. Genom att erbjuda studiehelheten för dem kunde det fria bildningsarbetet förverkliga målsättningarna för jämlikhet i utbildning, livslångt lärande och social samhörighet.

5. Samverkande bildningsorganisationernas roll

Samverkande bildningsorganisationerna planerar att läroinrättningarna eller utbildningsarrangörerna årligen skulle leverera uppgifter om avlagda studier till SBO. Utgående från dem skulle SBO föra uppdaterad statistik över avlagda studier och läroinrättningarna för sin del ha ett register över utfärdade betyg.

Genomförandet av studiehelheten Färdigheter för informationssamhället förutsätter att läroinrättningen har en egen läroplan som eventuellt fastställs av en kommitté som tillsatts gemensamt av det fria bildningsarbetet. Till de fortsatta planerna hör att läroinrättningarna som erbjuder utbildning skulle ha lärare som utbildats att genomföra studiehelheten. Samverkande bildningsorganisationerna skulle ansvara för lärarnas fortbildning.

BILAGA 1: Rekommendation för studiehelheten Färdigheter för informationssamhället, rekommendation till betygsmodell.

LÄROINRÄTTNINGENS NAMN

Betyg över utbildning¹

Förnamn Tillnamn (födelsetid-personbeteckning) har avlagt följande studier

Studiehelheten Färdigheter för informationssamhället (4,5–6 sv)²

Studiehelhet	Omfattning	”Vitsord” eller annat bedömningskriterium
Färdighetsområde 1	xx sv	skala, beskrivande, annat
Färdighetsområde 2	xx sv	skala, beskrivande, annat
Färdighetsområde 3	xx sv	skala, beskrivande, annat
Färdighetsområde 4	xx sv	skala, beskrivande, annat

I studierna ingick

Tilläggsuppgifter

Ort och datum

Rektor

handledare

Vitsordsskala eller andra kriterier för bedömning (*skrivs här eller som bilaga*)

En studievecka motsvarar cirka 40 timmar arbete för de studerande.

¹ Här nämns att xx och xx har godkänt utbildningen.

² Betyg kan ges också för en delprestation.